

**MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
PREVENTIVA EFECTUADA AL CARRER DE
L'HOSPITAL, 67-83**

Data de la intervenció: 10- 24 de març de 2005)

Codi MHCB: 068/05

**Lluís Juan González
Barcelona, abril de 2005**

FITXA TÈCNICA

NOM DEL JACIMENT	C/ Hospital, 67-83
UBICACIÓ	Barri del Raval, Districte de Ciutat Vella Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ITC)	X: 430706.97 Y: 4581513.75 Z: 8,80 m.s.n.m.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	<u>Preventiva terrestre</u>
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	10 al 24 de març de 2005
PROMOTOR	FECSA-ENDESA
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Lluís Juan González

Índex

1. Introducció-----	3
2. Situació geogràfica -----	4
3. Context històric i antecedents arqueològics -----	6
4. Motius i objectius de la intervenció -----	10
5. Mètode de treball -----	11
6. Descripció dels treballs realitzats -----	12
7. Conclusions -----	17
8. Bibliografia -----	18

ANNEXES

- Repertori Estratigràfic
- Planimetria
- Documentació fotogràfica

1. Introducció

La intervenció arqueològica preventiva de la qual tracta la present memòria, s'ha dut a terme arran de la necessitat per part de l'empresa FECSA-ENDESA de realitzar una rasa que permetés la instal·lació d'una nova línia elèctrica entre els n.ºs. 73 i 83 del carrer de l'Hospital de Barcelona. L'obra respon al num. de llicència FECZ132014 i ha estat duta a terme per l'empresa ESPELSA mitjançant subcontracte.

Donat que aquest indret s'inclou en una zona d'interés arqueològic i alt valor històric, es va creure oportuna la necessitat d'intervenir-hi arqueològicament, realitzant-se un Projecte (Codi MHCB 068/05) coordinat pel Museu d'Història de la Ciutat, de l'Ajuntament de Barcelona, i encarregant-se la gestió arqueològica a l'empresa **ATICS, S.L.** La direcció tècnica ha estat duta a terme per l'arqueòleg **Lluís Juan González**, i ha comptat amb la supervisió del Servei d'Arqueologia Urbana del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona.

Els treballs en qüestió han estat realitzats entre els dies 10 i 24 de Març de 2005, ambdós inclosos.

2. Situació geogràfica

Com ja hem dit a l'apartat anterior, la intervenció arqueològica s'ha realitzat al carrer de l'Hospital, situat dins del barri del Raval, al districte de Ciutat Vella de Barcelona.

La ciutat de Barcelona es troba dins d'un terme municipal que s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km. d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al NW per la serra de Collserola (que culmina a 512 m. al cim del Tibidabo), entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besós. La seva funció de capital ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció Nord-Sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besós-Congost-Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent. De l'esglaó cap a mar ja no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral.

Així doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El *Pla inclinat*, els *turons arran de mar*, i el *pla de baix*, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins.

Des del punt de vista urbanístic la ciutat de Barcelona consta de diverses àrees organitzades en districtes. Prop del mar i dominat al sud pel gran promontori de Montjuïc hi ha el nucli antic, on la ciutat restà reclosa fins a la desaparició de les muralles durant el segle XIX. Aquest espai inclou, d'una banda, un nucli central anomenat barri gòtic que correspon a la primitiva ciutat romana i, de l'altra, un seguit de ravals situats al seu voltant que es van formar en època medieval, dins el perímetre de les muralles aixecades al segle XIV. Al nord de la ciutat antiga s'estén l'Eixample, una àmplia zona quadriculada planificada a la segona meitat del segle XIX, segons el pla d'Ildefons Cerdà, un cop s'havien enderrocats les muralles que encerclaven la ciutat i que oprimia el seu desenvolupament.

D'aquesta manera, hem de situar els treballs que aquí ens ocupen en una zona de la Barcelona medieval que comença a formar part d'ella, de manera inqüestionable, a partir del S. XIV, amb la construcció de noves línies defensives, i que aviat es va convertir en el descongestionant d'una ciutat emmurallada amb poc espai per expandir-se.

3. Context històric i antecedents arqueològics

Context històric

Actualment el barri del Raval de Barcelona es troba delimitat perfectament, en tots els seus costats, per tots aquells carrers i avingudes que segueixen el traçat de l'antiga línia de muralles. Així trobem un límit al nord que el conformarien les Rambles, on es situaria el cinturó de muralles bastit durant el s. XIII i que encara no englobava el barri; el límit al costat oest el situaríem al carrer de Pelai, que també coincideix amb el cinturó de muralles que ja va protegir el barri a partir del s. XIV; pel sud, el Raval quedaria delimitat per les rondes de de la Universitat i de Sant Antoni, que igualment segueixen el traçat de les fortificacions del s. XIV, les quals seguirien per l'actual avinguda del Paral.lel fins arribar a les Drassanes, que marcarien el límit oriental del barri.

Ja en època romana, el que coneixem com el Raval, quedava situat fora de les muralles i no serà fins la fundació del monestir de Sant Pau del Camp cap el 914 que no començarem a documentar un contingent poblacional important en aquest indret. És un fenomen constatat també al voltant de tot el nucli urbà de l'antiga *Barcino*, ja des del s. IX, però sobretot entre els ss. X i XII, que suposa el sorgiment de nous nuclis de població, les villesnoves, al voltant de centres d'ordre econòmic o religiós, normalment esglésies de les quals prenen la nomenclatura. D'aquesta manera s'originarà el que es va passar a conèixer com a vilanova de Sant Pau, una vilanova amb una base econòmica agrícola i ramadera, similar a la de les vilanoves dels Arcs, de Sant Cugat, o de Sant Pere, però diferent de la de Santa Maria i de la Bòria, més properes al mar i dedicades a l'activitat comercial i portuària. Aquest procés és propiciat per la bonança agrícola del període i a la qual més tard s'afegirà l'apogeu comercial dels segles posteriors.

El desenvolupament ràpid d'aquestes villesnoves va provocar que quedés obsolet l'antic perímetre de muralla de la ciutat romana, construint-se un nou cinturó emmurallat al llarg del s. XIII que tancava la ciutat per les Rambles i que, per tant, no va incloure els terrenys del Raval, que haurà

d'esperar fins la construcció del tercer cinturó, ja durant la segona meitat del s. XIV, per quedar inclòs definitivament en l'entramat de la ciutat. Tot i així, la ja esmentada llunyania dels centres institucionals i econòmics del municipi, van provocar que fins ben entrat el s. XVIII, el barri es presentés com a un territori d'horts i petites explotacions agrícoles vinculades a famílies nobles o a institucions religioses que les arrendaven a camperols de la zona. L'entramat urbà es centrava al voltant de tres eixos conformats pel carrer de Sant Pau, el carrer de Tallers i el carrer de l'Hospital que comunicaven amb les portes de la muralla; de fet, es considera que el carrer de l'Hospital segueix el traçat de la Via Augusta. Igualment, és notable l'existència de moltes institucions conventuals (el convent dels Àngels, el de Bonsuccés o el d'Elisabets), sobretot a partir del s. XVI, així com d'institucions de caire docent o assistencial com ara l'Hospital de la Santa Creu, davant del qual es situa l'àrea afectada pels presents treballs.

Però a partir del s. XVIII, el creixement demogràfic i econòmic i l'arribada de l'activitat industrial que ja no tenia cabuda dins els antics barris gremials de Barcelona, sobretot al de Sant Pere, provoca una profunda transformació al territori que aquí ens ocupa; el Raval serà ara una zona amb amplis terrenys edificables, la qual cosa suposa la formació de la xarxa urbana en part encara visible avui en dia, i que quedarà clarament definida durant el s. XIX. D'ençà aleshores, el Raval es converteix en un barri d'activitat industrial i de residències populars, esperit aquest darrer que ha conservat fins els nostres dies.

L'Hospital de la Santa Creu

A principis del s. XIII trobem al voltant de la zona de l'actual carrer de l'Hospital tot un seguit de d'organitzacions dedicades a l'assistència i a la beneficència com ara l'Hospital de Masselles, l'Hospital d'en Guitart i la Maternitat de Sant Macià, entre d'altres. El 1229, la família Colom, amb diverses propietats en aquell indret, cedeix part de les seves terres al Consell de Cent de la ciutat a condició de que s'hi edifiqui un nou hospital que porti el nom familiar. Aquest serà el nucli original del complex que coneixem avui dia,

doncs a finals del s. XIV el Consell de Cent decidirà unificar tots els hospitals existents en un de sol, el qual es va edificar sobre l'Hospital dels Colom i afegint-t'hi terrenys propers, creant-se l'Hospital de la Santa Creu, que fou inaugurat el 17 d'abril de 1401 pel rei Martí l'Humà i va restar operatiu fins a principis del s. XX.

Dels diferents treballs arqueològics duts a terme a la zona, potser els més destacables són els que va dur a terme N. Miró el 1992 i que van suposar l'excavació de diferents ambits del recinte que conforma l'hospital, mitjançant un seguit de rases i sondejos que van permetre documentar diverses dependències de l'antiga institució i diverses restes materials; malgrat tot, el nivell d'arrassament que presentaven les estructures, i la no aparició de restes anteriors a la construcció de l'Hospital, van desestimar la possibilitat de realitzar una excavació en extensió.

Altres intervencions dutes a terme a la zona han estat rases i sondejos com els realitzats per V. Triay a la plaça del Canonge Colom (TRIAY, 2004), S. Delgado (DELGADO, 2003) i J. Espejo (ESPEJO, 2004), aquests dos últims al mateix carrer de l'Hospital. En general, la informació que s'ha obtingut ha estat més bé escassa o nul·la, ja que s'han reutilitzat rases obertes amb anterioritat. En el cas que hagin aparegut estructures, la visió d'aquestes ha estat parcial i el material associat força pobre o inexistent.

4. Motius i objectius de la intervenció

Tal i com ja hem indicat en els apartats anteriors, els treballs arqueològics duts a terme han estat propiciats per la necessitat de l'empresa FECSA-ENDESA de realitzar una rasa que permetés la instal·lació d'un cablejat per establir una nova línia elèctrica. El fet de que la zona afectada estigui situada en un indret d'interès arqueològic i alt valor històric, com hem vingut explicant en l'apartat 3, ha donat peu a que es considerés la presència d'un control arqueològic preventiu en vistes a la possible aparició de restes i d'estructures, seguint el procediment establert per la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català, i el Decret 78/2002, de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Podem resumir l'interès històric i arqueològic de la zona on s'han de dur a terme els treballs en diferents aspectes. Primerament, la zona afectada es troba dins l'ager de l'antiga ciutat romana i en una de les vies tradicionals d'accés a la ciutat des de l'antiguitat, possiblement coincidint el seu traçat amb el de la Via Augusta. Per altra banda, el carrer de l'Hospital es situa dins del recinte emmurallat que, des del s. XIV, va protegir el barri, convertint-se en un territori d'eixample per a la ciutat medieval fins la seva total urbanització al llarg dels ss. XVIII i XIX.

Tots aquests motius creiem que justifiquen per si sols la importància de dur a terme els citats treballs arqueològics a la zona per tal de localitzar i documentar les possibles restes patrimonials que poguessin veure's afectades per l'actuació urbanística, procurant obtenir la màxima informació de l'àrea i així complementar els estudis realitzats fins el moment.

5. Mètode de treball

Tal i com el Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona especifica, en aquesta intervenció arqueològica s'ha utilitzat el mètode de registre ideat per E. C. Harris i A. Carandini.

Es tracta d'una metodologia sistemàtica que consisteix a registrar objectivament els estrats que s'exhumen, amb l'objectiu d'entendre'n la formació, delimitació, estructuració i ordre de deposició. Per a fer-ho, es numera els estrats sota el nom d'"unitat estratigràfica" (UE), que els individualitza els uns dels altres. Cada UE es registra en una fitxa on s'indiquen les dades que permeten la seva correcta identificació i descripció (ubicació en el jaciment, característiques físiques, situació en les plantes i seccions i posició física respecte a la resta d'UE del jaciment amb les quals es relaciona).

Aquest mètode també inclou la realització de material gràfic: planimetria d'una banda i fotografia de l'altra. La planimetria es concreta en plantes i seccions, les quals ens donen, respectivament, una visió diacrònica i una de sincrònica de les troballes realitzades. Pel que fa al material fotogràfic, és imprescindible per a la constància visual dels treballs realitzats.

6. Descripció dels treballs realitzats

El dia 7 de març de 2005 s'inicien els treballs de control arqueològic de l'obra duta a terme per l'empresa FECSA-ENDESA per tal de bastir una nova línia elèctrica per a les finques compreses entre els núms. 73 i 83 del carrer de l'Hospital, de Barcelona. Segons el projecte presentat al Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona, l'actuació ha suposat l'obertura d'una rasa de 50m de longitud, 0,40m d'amplada i 0,60m de fondària, que ha estat anomenada com a rasa 100, pel que fa a les unitats estratigràfiques documentades, aquestes s'han anat numerant des del núm. 101 correlativament.

La rasa s'ha anat obrint en trams de 6 o 7 metres per tal de no interrompre en gran mesura el pas dels vianants¹, així com per crear una mínima molèstia als diferents comerços. Durant tota la intervenció s'ha fet servir el mateix procediment consistent en aixecar les lloses de formigó que conformen el paviment del carrer, així com la seva preparació, amb martell compressor², per després procedir al buidatge manual de la rasa mitjançant pic i pala, i arribar així a la fondària dessitjada, que en cap cas ha estat superior als 0,60m.

El primer nivell documentat (UE. 101) ha estat el paviment del carrer, format per lloses de formigó de 20x20x8cm, a més de la seva preparació (UE. 102), també en formigó, la potència de la qual oscil.lava entre els 20 i els 25cm. Per sota d'aquest paviment, es va documentar un nou estrat format per sauló marró fosc, barrejat amb material constructiu (UE. 103) i amb una potència d'uns 30cm, que sol ser el sediment utilitzat habitualment en el farciment de les rases realitzades per la instal.lació de serveis. Aquesta estratigrafia es podia seguir al llarg de tota la rasa, per la qual cosa, i no havent-se documentat cap resta de tipus arqueològic, s'ha procedit a instal.lar el tub dins el qual s'allotjarà la nova

¹ Veieu Annexes. Fotograf. 3-8

² Veieu Annexes. Fotograf. 1 i 2

línia elèctrica, cobrint-se la rasa amb una capa de sauló i una de formigó³, i donant-se per finalitzats els treballs als quals fa referència la present memòria el dia 11 de març de 2005.

³ Veieu Annexes. Fotograf. 9 i 10

7. Conclusions

El resultat de la intervenció al carrer de l'Hospital, 73-83, amb codi MHCB 068/05, constata la inexistència de restes arqueològiques rellevants a la zona afectada, podent-se parlar de resultats negatius.

L'estratigrafia que s'ha pogut documentar ha consistit en una seqüència contemporània formada per una capa de lloses que conformen el paviment del carrer, cobrint una capa de preparació de formigó. Per sota d'aquesta capa de formigó ha aparegut sauló barrejat amb argiles i material constructiu, que cobria serveis moderns (aigua, gas, electricitat). Podem dir que es tracta, doncs, d'una zona molt afectada per intervencions recents anteriors destinades a la instal·lació d'aquests serveis subterranis.

L'escassa profunditat de les rases realitzades (amb un màxim de 60cm.), ha impedit documentar les cotes inferiors, per la qual cosa no es pot descartar que hi hagi restes arqueològiques per sota d'aquestes.

8. Bibliografia

- **AAVV.-** *Actes del I congrés d'història del Pla de Barcelona, celebrat a l'Institut Municipal d'Història. El Pla de Barcelona i seva història.* 1982
- **AAVV.-** *Història de Barcelona*, vol. 2, 3, 4, 5. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1992.
- **CIRICI, A.-** *Barcelona pam a Pam*, Ed. Teide, Barcelona 1985.
- **DELGADO, S.-** *Memòria d'intervenció arqueològica preventiva al carrer de l'Hospital de l'Hospital, 93.* Barcelona, 2003.
- **ESPEJO, J.-** *Memòria d'intervenció arqueològica preventiva al carrer de l'Hospital,* . Barcelona, 2004.
- **GARCIA I ESPUCHE, A.-** *Espai i societat a la Barcelona pre-industrial.* Barcelona, 1986.
- **MIRÓ, N.-** *Memòria d'intervenció arqueològica a l'antic hospital de la Santa Creu.* Barcelona, 1992.
- **TRIAY, V.-** *Memòria d'intervenció arqueològica a la plaça del Canonge Colom.* Barcelona, 2004.

ANNEXES

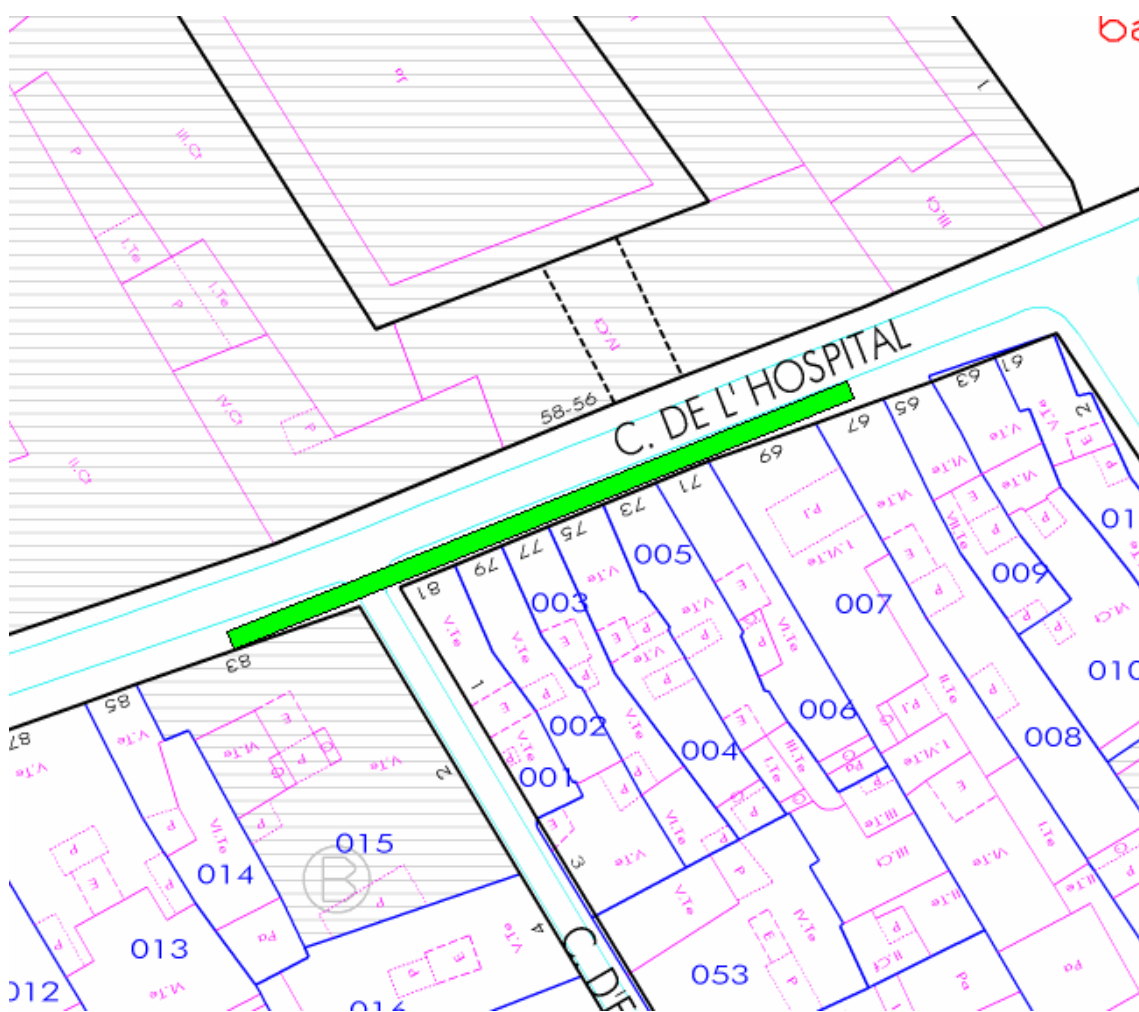
- **Repertori Estratigràfic**
- **Planimetria**
- **Documentació fotogràfica**

Fitxes estratigràfiques

Fitxa d'unitat estratigràfica		UE : 101
Sector: rasa 100	Fase:	Cronologia: S. XX
DEFINICIÓ :	Paviment actual del carrer.	
DESCRIPCIÓ :	Estrat superficial format per lloses de formigó 20x20x8cm.	
MATERIAL DIRECTOR :		
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a	Equivalent a
	Rebleix a	Es reblert per
	Cobreix a 102	Es cobert per
	Talla a	Tallat per
	Es recolza a	Se li recolza
	S'entrega a	Se li entrega

Fitxa d'unitat estratigràfica		UE :102
Sector: Rasa 100	Fase:	Cronologia: S. XX
DEFINICIÓ :	Preparació del paviment de lloses.	
DESCRIPCIÓ :	Capa de formigó amb una potència mitja de 10cm.	
MATERIAL DIRECTOR :		
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a	Equivalent a
	Rebleix a	Es reblert per
	Cobreix a 103	Es cobert per 101
	Talla a	Tallat per
	Es recolza a	Se li recolza
	S'entrega a	Se li entrega

Fitxa d'unitat estratigràfica		UE :103	
Sector: Rasa 100		Fase:	Cronologia: S. XX
DEFINICIÓ :	Farciment de les rases per la instal.lació de serveis moderns.		
DESCRIPCIÓ :	Estrat format per sauló, argil.la i material constructiu contemporani.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per
	Cobreix a		Es cobert per 102
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega



Plànol de situació de la rasa

Documentació fotogràfica



Fotografia núm. 1: Rasa 100 un cop oberta el primer tram.



Fotografia núm. 2: Rasa 100, un cop obert el segon tram.



Fotografia núm. 3: Rasa 100, un cop obert el tercer tram.



Fotografia núm. 4: Rasa 100, un cop obert el quart tram.



Fotografia núm. 5: Rasa 100, un cop obert el cinquè tram.



Fotografia núm. 6: Rasa 100, un cop obert el sisè tram.